

Anton Mlinar: Evtanazija: zgodovinski pregled, današnji položaj in etična refleksija

Ljubljana: Študentska založba, zbirka Scripta, 2005.

Pojem evtanazija zveni večini od nas precej znano, saj se nam je ob razmeroma pogostem pojavljanju v medijih vseh vrst dobro zasidral v ušesih, da niti ne omenjam priročnosti pojma za potrebe najrazličnejših debat. Vendar se nam utegne jasnost predstav o evtanaziji vsaj sprva nekoliko zamegliti, če prestopimo nivo "gostilniške" debate ali časopisnega papirja. Hitro lahko spoznamo, da gre pri evtanaziji za zelo kompleksen in dokaj slabo definiran, mestoma celo kontradiktoren problem. Strokovne razprave o evtanaziji krmarijo med nedotakljivo pravico po-

sameznika do življenja na eni in spoštovanjem njegove avtonomije na drugi strani, v vseh poljudnejših razpravah pa se evtanazijo pogosto prikazuje zelo poenostavljeno, neredko na manipulativen način. Nekateri avtorji se pojmu evtanazija raje izognejo oziroma namesto njega iščejo druga, manj obremenjena poimenovanja, kot npr. "problematika odločitev ob koncu življenja". Ob zelo poenostavljenem razumevanju problematike evtanazije v javnosti in hkratnih nesoglasjih ali nedorečenostih v strokovnih razpravah, obstaja stalna grožnja, da bi (aktivna) evtanazija na zahtevo javnosti ali stroke tudi v praksi dobila zeleno (ali vsaj rumeno) luč, kar se je sicer že zgodilo v nekaj državah - skoraj prislovičen je že postal nizozemski primer. Pri preprečevanju te stalne grožnje ima posebno vlogo življenju naklonjena (bio)etična, medicinska ter pravna stroka, ki mora natančno spremljati in tudi reagirati na vsako grožnjo človeškemu življenju. Prav tu ima pričujoča knjiga pomembno mesto.

Dr. Anton Mlinar, ki ga poznamo kot moralnega teologa, vidnega bioetika in avtorja več razprav o evtanaziji, je v knjigi *Evtanazija* opravil nemajhno delo. V njem je na več kot 300 straneh zbral pregled vsega pomembnejšega iz področja evtanazije, izšlega v slovenščini, kar skupaj z relevantnejšimi tujimi viri tvori zajetno

znanje, ki črpa iz več kot tristo referenc. Knjiga je zastavljena predvsem kot učbenik in je s tem nelahko branje, ki malodane enciklopedično obravnava evtanazijo in še nekatera druga področja, ki se avtorju zdijo nujna za razumevanje tega kompleksnega problema. V uvodu in devetih sledečih poglavjih knjige je tako evtanazija vsestransko prikazana.

Uvodoma avtor nakaže problematičnost evtanazije - s pobudami legalizacije je prišlo tudi do poskusov ovrednotenja t.i. "nevrednega življenja", ter s tem do vsiljevanja zgrešenega odnosa do trpljenja in umiranja, ki lahko v družbi hitro postane pravilo, če ne preprečimo precedensa. Posne-manje, po principu "odškrknjenih vrat", je namreč temeljni vzorec družbenega obnašanja. Na Nizozemskem naj bi bilo tako po javnomnenjskih raziskavah evtanaziji naklonjenih že več kot 90 % prebivalstva. Namesto tega bi bilo treba, da bi razprava o evtanaziji izražala prepričanje, da naj bi umiranje utelešalo umetnost življenja do konca, kot alternativa miselnosti, ki ima smrt za rešitev. Na ta način človeka obravnava paliativna terapija, ki jo je razvilo društvo hospic.

V prvem poglavju avtor opredeli pojem evtanazije. Sam pojem je grškega izvora (kot prislov - εὐθανάτος), vendar ima današnji pomen pojma evtanazija bolj malo skupnega z "dobro smrtjo", kot bi lahko

prevajali izvorni izraz. Danes si pod izrazom evtanazija lažje predstavljamo "pospešitev smrti neozdravljivega, ki ima za cilj bolnega razbremeniti bolečin in trpljenja", kar pa je za zagovornike nedotakljivosti življenja seveda že nameren uboj. Avtor se podrobneje ustavi pri različnih opredelitvah, ki danes prevladujejo. Te pogosto zrcalijo obstoječa nesoglasja v razpravi o evtanaziji oziroma želijo vplivati na samo razpravo – moralno nevtralne opredelitve namreč ni. Najpogostejše se evtanazijo deli na aktivno, kjer gre za neposredno povzročitev smrti, in na pasivno, pri kateri gre za dopustitev smrti, brez uporabe ukrepov za podaljševanje življenja. Pri indirektni evtanaziji (ponavadi se o njej govori skupaj s pasivno) se z uporabo sredstev proti bolečinam (kar je glavni namen) pospeši proces umiranja. Pogosto se govori tudi o prostovoljni evtanaziji, kjer si bolnik želi smrti, za razliko od neprostovoljne, kjer si bolnik smrti ne želi (vsaka od obeh je lahko aktivna ali pasivna). Meja med prostovoljno in neprostovoljno evtanazijo se je na Nizozemskem pokazala kot pogosto zbrisana in v praksi izjemno problematična.

Drugo poglavje knjige je posvečeno zgodovinskemu pregledu in nazorskemu ozadju današnjega pojmovanja evtanazije. Avtor podrobneje obravnava pojmovanje evtanazije in podobnih vprašanj v antični

Grčiji in Rimu. Evtanazija je v antiki pomenila predvsem lahko, pravočasno ali častno smrt, torej želeno obliko smrti. Seveda je bil takratni pogled na smrt in umiranje precej drugačen od današnjega in hkrati zelo heterogen, kar avtor ponazorí s pomočjo Platona in drugih antičnih filozofov. Zelo znana in še danes aktualna je tudi Hipokratova prisega (iz 4. stol. pr. Kr.), v kateri je zapisano tudi da "ne bom nikoli nikomur – tudi ko bi me prosil – zapisal smrtonosne droge ali ga z nasvetom napeljeval na tako misel; prav tako ne bom nobeni ženski dal sredstva za uničenje telesnega plodu". Nadalje avtor obravnava pogled judovstva in zgodnjega krščanstva na problem evtanazije. Sveto pismo ne pozna niti pojma evtanazija niti sorodnih tem, zato ne čudi, da je v judovstvu o teh vprašanjih bolj malo govora, če imamo seveda v mislih 5. zapoved in prepoved ubijanja. Rabinska tradicija razlage Božje besede tudi v tem pogledu ni povsem enotna. V krščanstvu so stvari v osnovi zelo jasne – Bog je gospodar človeškega življenja, ki edini lahko razpolaga z njim, vsaj od Avgustina dalje je samomor eksplicitno prepovedan. Analogno tako stališče narekuje tudi odklanjanje evtanazije. Sledi pregled pojmovanja evtanazije v dobi renesanse, v razsvetljentvu, vse do modernejših pogledov, ki so se začeli pojavljati v 19. stoletju in se vsaj deloma

neslavno nadaljevali v 20. stoletje. V tem času je doživljala razcvet evgenika, ki je mestoma v evtanaziji videla priročno orodje – na ta način je dosegla vrh (ali bolje minimum) v grozotah nacistične Nemčije. Prav te grozote so po drugi svetovni vojni za nekaj časa ustavile razprave o evtanaziji. Šele konec šestdesetih let so se znova pojavile javne razprave o evtanaziji, vzporedno z razpravami o legalizaciji splava, z razraščanjem raznih evtanazijskih družb na eni in hkrati odklonilnim mnenjem Cerkve (Pij XII. je evtanazijo razumel kot nameren uboj) na drugi strani. Te razprave so v nekaterih državah do devetdesetih let uspele z legalizacijo oziroma dekriminizacijo pomoči pri samomoru. Razlike med evropskimi državami glede tega vprašanja pa so danes precejšnje, kar se je nenazadnje pokazalo tudi pri spejemanju evropske konvencije o bioetiki, ki je ostala brez konsenza zgolj pri vprašanjih splava in evtanazije.

V tretjem in četrtem poglavju je pregledno obravnavana evtanazija na Nizozemskem in v nekaterih drugih državah. Na Nizozemskem se od začetka devetdesetih let aktivna neprostovoljna evtanazija ob izpolnjevanju določenih okoliščin ne preganja več po kazenskem zakoniku, čeprav je načelno še vedno kazniva (najnovejši zakon je iz leta 2002). Letno opravijo tam več kot dva tisoč evtanazij, od katerih naj bi

jih bilo po podatkih posebne preiskovalne komisije kar okrog 1000 neprostovoljnih. V teh primerih zdravnik pomaga umreti bolniku kar na lastno pobudo, brez bolnikove privolitve. Ob teh številkah se jasno pokaže velika problematičnost evtanazije, ter dejstvo, da je na Nizozemskem duh že ušel iz steklenice, kamor ga bo ob visoki podpori, ki jo evtanazija uživa v javnosti zelo težko vrniti. Nizozemski je leta 2002 z legalizacijo evtanazije sledila še Belgija. Že leta 1994 je bila legalizirana pomoč pri samomoru v ameriški zvezni državi Oregon, za kratek čas leta 1996 in 1997 pa tudi v avstralskem Severnem teritoriju. Poleg podrobnejšega prikaza stanja v omenjenih državah, je v knjigi opisan tudi trenutni položaj na tem področju v nekaterih pomembnejših evropskih državah.

V petem poglavju so obširno obravnavani temeljni miselni vzorci v sedanji razpravi o evtanaziji. Eden od teh je načelo svetosti življenja, ki je v razpravi o evtanaziji bistvenega pomena – tradicionalna bioetika življenje dojema kot sveto, utilitaristi pa temu načelu odvzemajo absolutno veljavnost. Tako različni pogledi se zrcalijo tudi v razpravi o evtanaziji – nekateri odmevnejši pogledi so v knjigi podrobneje obravnavani. Zelo podrobno se avtor ustavi tudi pri nekaterih drugih miselnih vzorcih sedanje razprave o evtanaziji, ka-

mor spadajo: razlikovanje med aktivnim in pasivnim ravnanjem, razlikovanje med neposrednim in posrednim ravnanjem in argument spolzkega nagiba. Vzporedno z razpravo o evtanaziji se razvija pravni vidik odločitev ob koncu življenja, o katerem je govora v šestem poglavju knjige. Sodobnejša moralnoetična vprašanja namreč pogosto prej ali slej terjajo pravno ureditev. Pravno problematično je v primeru evtanazije lahko zlasti razmerje med pravico posameznika do smrti (za katero se zavzemajo zagovorniki evtanazije) in tujo pomočjo pri umiranju (ki seveda ne more biti dolžnost), na kar v praksi nujno naletimo pri aktivni prostovoljni evtanaziji. Še bolj se ta problem zaostri pri aktivni neprostovoljni evtanaziji, ki je v vseh okoliščinah nedopustna, kot kaže pa nujno soobstoječa stranpot legalizirane evtanazije. Avtor se v zvezi s tem naveže tudi na nekatere pravne in filozofske koncepte (pravica do življenja, človeška oseba, pojem smrti) ter na določene konkretne primere zakonodaj in na priporočilo Sveta Evrope.

Zelo zanimivo je sedmo poglavje knjige, ki obravnava razpravo o evtanaziji v Sloveniji. Lahko se še spomnimo pesniško navdahnjenih besed Daneta Zajca, ki jih je zapisal ob obisku nizozemskih svetovalcev pri nas leta 2001, ko pravi "Ne zaupam v zakon gospodarjev smrti". Poleg te je bila pred-

vsem v zadnjih desetih letih objavljena še vrsta drugih razprav, predvsem iz medicinskega in pravnega vidika, ki so vznikale predvsem ob premikih na tem področju v tujini. Povzeto je tudi stališče Državne komisije za medicinsko etiko o evtanaziji, ki poudarja pomen prepovedi evtanazije. Nekaj besed je posvečenih še slovenskemu gibanju hospic, kot primeru možnega odgovora kako se lahko človek sooča s trpljenjem, umiranjem in smrtjo.

Osmo poglavje prinaša pregled pogleda Katoliške cerkve na evtanazijo. Cerkev je svoje mnenje o evtanaziji predstavila predvsem v izjavi Iura et bona (1980) in okrožnici Evangelium vitae (1996). V teh evtanazijo opredeli kot "dejanje ali njegovo opustitev, ki po svoji naravi zavestno privede do smrti z namenom, da se konča vsaka bolečina". V Katekizmu jo Cerkev obsodi kot moralno nesprijemljivo dejanje, kot uboj. Ob tem pa Cerkev zavzame pozitivno stališče do odpovedi nesorazmernim sredstvom pri podaljševanju življenja glede na pričakovani izid. Avtor se ustavi tudi pri odzvih na legalizacijo evtanazije na Nizozemskem in v Belgiji, kjer se je Cerkev odločno postavila v bran človeškemu dostojanstvu in izkazala kot eden od najglasnejših kritikov tamkajšnje evtanazijske miselnosti in prakse.

Knjiga Evtanazija je predvsem učbenik, zato je v največ-

ji meri namenjena študentom in bralcem s poglobljenim zanimanjem za to področje, ki jim je lahko v veliko pomoč tudi obsežen seznam literature in drugih virov iz katerih avtor črpa. Knjiga je zagotovo tudi pomemben prispevek k (pri-

hodnji) širši razpravi o problemu evtanazije v našem prostoru, za katero se zdi da je neobhodna. Avtor vseskozi ostaja na strani človeškega življenja, vendar se trudi problem evtanazije osvetliti vsestransko in jo zavračati le argumentira-

no. Ob koncu bi mirno tvegala s trditvijo, da je možnost, da tudi pri nas iz stekleneice uide duh evtanazijske miselnosti, zardi te knjige vsaj za kanček manjša.

Urh Grošelj

Jože Pohlen (Hrastovlje, 1926 - Koper, 2005)

Na kiparskem oddelku Inštituta za likovno umetnost v Firencah je šolanje zaključil leta 1946 (profesorja Giuseppe Albano in Bruno Innocenti), tam je že kot študent leta 1941 prejel študentsko nagrado Donatello. Po zaključenem študiju v Firencah se je vpisal na ustanovljeno Akademijo likovnih umetnosti v Ljubljani (profesorji Boris in Zdenko Kalin, Karel Putrih in Frančišek Smerdu), kjer je leta 1951 diplomiral. Leta 1949 je odkril freske Mrtvaškega plesa v hrastoveljski cerkvi Sv. Trojice. Številne generacije je poučeval likovni pouk na italijanski in slovenski gimnaziji ter učiteljsko v Kopru.

S samostojnimi in skupinskimi razstavami se je začel uveljavljati predvsem kot ustvarjalec male plastike in si je utrl pot v širši slovenski likovni prostor šele po številnih uspehih v sosednji Italiji. Izjemno dejaven je bil v javni plastiki, saj je ustvaril preko trideset portretov in monumentalnih realizacij, ki predstavljajo pomemben prispevek spomeniški dediščini na Slovenskem.

Leta 1960 je prejel nagrado Prešernovega sklada za kiparstvo, ki mu je omogočila izpopolnjevanje v Italiji. Kasneje je prejel še vrsto pomembnih nagrad in priznanj, med drugim: III. nagrada Ars Histriae, Rovinj 1972, Plaketa Le Courbusier na mednarodni razstavi Habitat, Padova 1973, nagrada Il Cavino di primavera, Treviso 1977, Kocjančičeva nagrada, Koper 1995.

Od leta 1953 dalje je imel dvajset samostojnih razstav in je sodeloval na več kot širidesetih skupinskih razstavah doma in v tujini. Njegova dela se nahajajo v številnih privatnih in javnih zbirkah, predvsem na Obali.

Samostojne razstave

- 1954 Koper, Mala dvorana koprškega gledališča
- 1955 Ljubljana, Mala galerija
- 1957 Koper, Mala dvorana Okrajnega muzeja
- 1960 Novi Sad, Gradska izložbena sala
- 1961 Benetke, Galleria Il Tragheto, Maribor, Umetnostna galerija
- 1962 Firenze, Galleria d'arte Giotto
- 1965 Piran, Mestna galerija
- 1966 Portogruaro, Galleria comunale d'arte contemporanea Caorle, Galleria Del Rio
- 1973 Koper, Galerija Loža, Nova Gorica, Galerija Meblo, Celje, Likovni salon
- 1974 Ajdovščina, Pilonova galerija
- 1975 Portorož, Galerija Casino v hotelu Metropol, Koper, Galerija Meduza
- 1978 Koper, Galerija Meduza
- 1986 Izola, Matična knjižnica
- 1993 Piran, Mestna galerija (retrospektiva)
- 1995 Portorož, Galerija Norina Lucija